

S U T A

Magajna Bogomir

Naj bo to pismo iz mojih predzadnjih veseljih dni v Zagrebu posvečeno Suti, o kateri Ti bom povedal še mnogo, ko se povrnem.

Tožiš o ozračju, v katerem ni mogoče več ustvarjati lepe besede. Tožiš o nerazumevanju sedanjega človeka za lepote, ki naj jih trgamo iz stvarjanja, iz srca in duha. Tožiš o strašni mori razmer, ki nas tiščijo na tla.

Verujem v Tvoj dar in v to, da Ti je bila dana skrivnostna zapoved: Delaj in ustvarjaj! Zato ne razumem, odkod Tvoja malodušnost. Ni stvari, ki bi mogla ubiti dušo umetniku. Niti smrt telesa je ne uniči. Zakaj se torej bojiš kritike in tožiš o nerazumevanju?

Ne veš, kam bi: Ali bi šel v srce ali v duha ali v razum? Življenje je življenje. Življenje ni brez duha, razuma in srca. Iz srca piši, iz duha poveljuj, iz razuma oblikuj!

Vsaka umetnina bodi jasna in razumljiva! Jasna in razumljiva pa ni nikdar vsaka umetnina vsakemu. Nebroj obrazov srečaš v enem samem letu. Dva si nista enaka med njima. Kako naj mi uživamo pesem tibetskih plesalcev s tisto dušo, iz katere jo pojo oni? Ne zahtevaj od havajske deklice, ki je kot pesem širokega morja, da bo razumela uverturo moderne opere. Oboževalec Puškina bo zavračal Dostojevskega. Proletarec ne bo razumel Goetheja in Goetheja bi bilo strah ob široki pesmi ruskih kladiv in bi se zgrozil ob strašno lepim pesmih Dvanajstorice. In vendar so lepi Puškin, Dostojevskij, Goethe in Blok, kajti pisana so bila njih dela iz srca, duha in razuma.

ZMarijo, o kateri sem že pisal, sva gledala Josefino Backer. Tisoč oči je strmelo v morje afriške luči, v omrežje plezalk in ovijalk ovito, po kačje se zvijajoče prekrasno bakreno telo. Nekateri gledalci so se krohotali, drugim so na široko odprta zijala usta, tretjim je žarel sij nečesa tuje-lepega iz oči.

Glej, Marija, ta ples je lep,« sem rekel jaz. »To je ples propadajoče Evrope. Gabi se mi. Ostuden je,« je odgovorila.

»To je ples ovijalk, plezalk in žarkov, ki se rinejo med ogromna drevesa, da v najgloblje dno pragozda prinesejo življenje,« sem rekel jaz.

Še to noč bo ta ples ležal pri enem izmed zagrebških bankirjev in bo vreden deset tisoč dinarjev,« je odgovorila zbadljivo.

»In vendar bo zagrebški bankir le eden izmed gledalcev, ki ne morejo doumeti tega plesa,« sem rekel jaz.

Na cesti sem drugi dan srečal Backer. Gledal sem ji v oči in so bile jasne in lepe in beločnica čista kot vanilijin cvet in zenica črna in jasna kot daljna skrivnost. Zbal sem se. Tuja in strahotno oddaljena je bila lepota te duše in zadelo se mi je, kot da sem stegnil roko in se je dotaknil šele s konico prsta, doživeti pa jo more v vsej širokosti le skrivnostno bitje, ki ga je živ tega sveta postavil tja, kjer je zemlja najbolj daleč od svojega središča.

Ti pa hočeš biti namenoma ali pa iz plašljivosti ozek in pišeš v unionskem ozračju. Spominjam se. Včasih je bilo tudi meni v njem tesno. V Unionu se zbira centrum slovenskih možganov in srca. Morda je tam zato tako tesno, ker hodi življenje izven teorije in unionskega srca. Res je tudi, da so nas strahotno stisnili med Julijske Alpe in Karavanke in da so šest sto tisoč bratov in sester odrezali od nas in da preveč boli, da bi človek še mogel pisati. Vse to vem in čutim, da naša pesem ne more biti več vesela, živa pa je še, živa do samega neba, v samo nebo kriči. Le stopite iz Uniona in boste videli! Plašljivosti pa ne morem razumeti. Včasih so desetisoče naših mladcev in mladenk odpeljavali v Carigrad. Narod pa je na to dejstvo gradil le silnejše tabore. Prijatelj, razpostavimo klopi po pobočjih Alp med dolino Save in se zakrohota jmo z zidov tega stadiona vsej božji in pravični zapadni Evropi v obraz, in se ne radujmo po otročje, če so sedaj milostni toliko, da nam prevajajo Hlapca Jerneja.

* * *

Morda ne boš mogel tudi Ti dojeti tega, kar bom pisal naprej.

V naši zagrebški studentovski družbi je vladalo nekaj časa prešerno življenje. Naveličali smo se prirejati igre Slovincem in skrbeti za to, da bi služkinje in delavce dobili v svoj dom. »To ni naši dobi več primerno,« smo rekli. »To je bilo važno za časa taborov in Kersnikov.«

Pričeli smo popivati in ni bilo prostora, ki bi nas od časa do časa ne bil poln. Metali smo denar cigankam, razbijali čaše ob zid in plesali po mizah. Zavrgli smo vsak svojega dekleta in najemali dekleta s ceste. Pa tudi služkinje in natakariče, celo najlepše med njimi, so prihajale brez vsake propagande v našo družbo in sijali so jim obrazi od zadovoljstva. Besedice Bog in hudič so nam bile istovetne, istotako bednik in bogatin, naga fotografija in Pietà, vesoljstvo ali stranišče. Edini strah, ki smo se ga bali, je bil strah pred boleznijo, a te smo se znali varovati naravnost čudovito. Zbolelo

jih je samo par, a ti so bili v največji časti med nami. Živelo je še nekaj med nami, v vsakem posameznem. A tega nas je bilo sram in smo včasih stisnili z eno roko oči, z drugo srce, samo da bi ne bila skvarjena harmonija. Tisto, kar smo skrivali, je bilo čisto življenje, ki se je iz naše domovine vklesalo v nas, tisto, kar se Josefina Backer ni bala pokazati stotisočim gledalcev, dasi je drugače morda živela podobno kot mi.

* * *

Vračal sem se velikokrat ob petih ali šestih zjutraj po strminah Dolge ulice na svoje stanovanje, omamljen od vina ali dekleta, od katerega sem se vračal. Sam sebi ali okolici sem govoril glasno razkošne in razigrane govore in ob kamenitih vratih sem govoril Marijini podobi, ki je med prižganimi svečami strmela v me. Potem sem šel naprej.

Vselej sem zagledal neko strašno bitje, ki je slonelo ob šestnajstem kandelabru, tam, kjer prenehajo hiše in stoje le še po bregu raztresene vile. Kako je živela ta pocesnica, ne vem. Izsušena je bila do samih kosti. Stala je pod lučjo v črni, s snegom obmetani obleki kot strah. Nihče je ni najel. Vselej, ko sem šel mimo, je uprla dvoje širokih oči v me in mene je vselej zapekla vest, da se nisem pristavil. To je bila še edina vest, ki sem jo imel. Glej, zakaj bi vsaj eno noč ne opustil druge in odšel s to, ki je nihče ne najame, sem si mislil.

Neko noč se mi je zahotelo romantike. Nekaj posebnega se lahko pripeti, če jo najamem. Ta bo ena izmed tistih, ki mi bo na dolgo in široko pripovedovala o življenju. Natanko bo spoznala, kaj mi najbolj ugaja. Potem se bo vrgla okrog vratu ali se zasmejala na široko. Morda se ne bo mogla nehati smejati pol ure in bo med smehom vzklikala najrazličnejše neumnosti. Morda se ji bom rogal jaz in se bo nje polotilo besnilo, da bo udarjala s pestjo po mizi in si zasadila nohte v lastno kožo. Nekaj takega ali podobnega se bo zgodilo. Njena soba je lahko nekaj posebnega. Lahko je podobna kaki hofmanski kleti, ali pa je nekje pod streho in je videti iz nje vso dolino med šalato in Gornjim gradom, po kateri se rinejo vile in zimski vrtovi na vse bregove — tam v daljavi pa segata v črno ozračje medlo razsvetljena stolpa stolne cerkve. Na sredi sobe stoji okrogla miza, na njej visoka suličasta vaza, zelo tenka, kot da se je kača vzpela na rep in okamenela. In žre ta kača rože prav posebne vrste. Cvetje

je gotovo vijoličaste barve. Ker je zima sedaj, je to cvetje gotovo umetno in kupljeno pri starinarju. Vse druge pocesnice imajo v vazah rdeče živo cvetje, sveže vsak večer in kupljeno od kavalirjev. Ustavil sem se.

Njeno telo se je premaknilo leno in počasi, kot da se je zbudilo iz težkega sna. Odprla je usta in zastrmela v me. Ustnice so se skrivile krčevito in zasmejala se je tako, kot da ne verjame, da jo hočem res najeti. Hip nato ji je zasijalo iz oči nekaj mehkega, blagega. Rekla je samo eno besedico:

»Mladi!«

»Pojdi z menoj! Imaš svojo sobo?«

»Imam. Četrť ure je od tukaj gori proti Tuskancu ob tej cesti.«

Prijel sem jo pod ramo in jo vodil za seboj po strminah. Le ozka gaz je peljala med visokim snegom. Toda cesta je bila še vsa razsvetljena in najini senci sta se zibali po snegu sem in tja. Včasih sta se podaljšali nekam daleč, potem sta se stisnili skupaj v majhno okroglo liso.

»Ti si jako suha. Kaj nič ne ješ?«

»Nič ne jem.«

Zakaj pa čakaš vsako noč, če nihče ne prihaja pote? Zakaj ne prideš rajši doli med trg, kjer je veliko ljudi?«

Sprla sem se s tovarišicami, ker so razglasile, da sem bolna, pa nisem, vedi. Včasih sem bila zelo lepa in sem jih imela veliko. One so bile nevoščljive. Rajši sem sama tu gori in vedela sem tudi, da me boš nagovoril ti.«

»Kako ti je ime?«

»Vera.«

»Je to pravo tvoje ime?«

»Da!«

Nekaj časa nisva govorila nič. Spomnil sem se namreč na neko Vero, ki sem jo vodil v šestnajstem letu po gmajnah domačega kraja. Tiste dni sva hodila sem in tja, se držala za roko, se poljubljala boječe in se domenila natanko to in ono za bodoče življenje, celo kje bo stala hiša, sva se domenila, vse tako, kot delajo petnajst- in šestnajstletni ljudje. Potem pa je šla Vera v Argentino in nisem nič več slišal o nji. Morda čaka tudi ona kje v Buenos Aires, da bi jo kdo poklical. Seveda je poletje tam sedaj in vsaj zebe je ne. »Da, Vera, Vera je lepo, zelo lepo ime. Toda rečem ti, res nima zmisla, da bi ti čakala tukaj vsako noč. Oči imaš še vedno lepe. Telo bi se ti pa popravilo, če bi dovolj jedla. Preseli se v drug okraj, kjer te ne poznajo — na Prilaz morda ali v Petrinjsko ulico.«

»Pripovedovala ti bom, zakaj ne,« je rekla ona. »Aha, pripovedovala bo povest, sem si mislil.

Na tej cesti sem bila rojena. Mati je prišla iz Celja in živila v začetku tako kot jaz. Potem pa se je zaljubil vanjo moj oče, ki je zahajal k njej. Poročila se je in kar se redkokrat zgodi med nami — rodila sem se jaz. Oče je umrl. Mati je zopet odšla na cesto in privedla v to družbo tudi mene. Zaslužila sem veliko. Ko je omagala mati, sem jo vzdrževala jaz prav do smrti. Zaslužila sem tako dobro, da sem celo v banki shranila tri tisoč dinarjev. Sedaj sem pa porabila vse. Toda s te ceste ne morem, res ne. Poskušala sem to, toda v drugi ulici sem se zazdela sama sebi kot kaka prava prostitutka. Tu pa so me poznali vsi in ljubili vsi, dokler niso tovarišice razglasile tiste laži. Vidiš, tako sem se privadila na ta dom in rajši trpim glad, kakor da bi se odstranila. Ti boš pa tisti, ki boš povedal svojim prijateljem, naj pridejo k meni.«

Ta zgodba je najbrže resnična, sem si mislil, kajti vsebovala ni nič tistega, kar sem pričakoval. Zadeva mi je postajala mučna. Hodil sem molče in slišati je bilo le škripanje snega izpod nog.

Torej tvoja mati je bila Slovenka — da! Ali imaš ti v svoji sobi vazo, ki je kot suličasta kača in so v njej vijoličaste rože?»

Nimam,« je odgovorila začudeno in me pogledala v oči. »Drage so rože. Kdo bi jih kupoval pozimi?»

Ne prave. One druge iz papirja?»

»Iz papirja? Nimam. Res nimam. Ali morda hočeš, da bi jih kupila? Jih bom kupila, če hočeš. Res, ti, jaz jih bom kupila. Pa tudi drugih, če boš hotel. Res! Veruj!«

Njen glas je postal plašen.

»Moj Bog,« je vzkliknila naenkrat.

»Kaj je, ljubica,« sem jo vprašal pol-šaljivo in skušal razbrati, kaj se godi za črnimi zenicami.

»Kaj ti je, ljubica!«

Njena roka je zdrsnila iz moje in preden sem ji mogel podpreti telo, je zdrsnila v sneg brez vsakega vzklika.

Prvi hip nisem vedel, kaj bi. Potem sem ji drgnil sence s snegom, a oči, lepe črne oči, motno razsvetljene od zasnežene cestne svetiljke, so se gubile v motnost in videl sem, da je vse več kot navadna slabost.

Mati, mati,« je zaječala kot kak otrok z vročično boleznijo. Naložil sem telo čez ramo in nesel njo — Vero — do bližnje stražnice, odkoder so poklicali rešilni voz.

Čudno nemo je poskakovalo v vozu njeno telo v mojem naročju.

V bolnici so ji dali najprej injekcijo, potem pa mleka. Mleko je izbruhnila. Potem so ji dali čaja, pa tudi čaj je izbruhnila. Potem so ji pre-

gledali zopet srce in rekli: »Nič ne bo z njo?« Kaj je ona vaša sestra?»

Nisem odgovoril. Počakal sem še, da je umrla in odšel.

* * *

Drugi večer sem na popivanju povedal to zgodbo.

»E, je pač tako,« so rekli drugi.

In vendar je Vera umrla, sem si mislil jaz in se hotel zasmehljati, a nehoti je zopet mučna misel obdala dušo in gubil sem se v polpijane sanje. V njeni vazi so vijoličaste rože, vijoličaste rože. Na njenem grobu bodo vijoličaste rože, vijoličaste rože, rože, rože - ee — — Zopet sem se zasmel, to pot glasno in ozrli so se drugi vame.

Ee, Marij se je zamislil. Pisal bo novelo, dobil bo zanjo tri sto dinarjev, kot najlepša med nami za eno noč.«

Vse se je smejalo tem besedam, a smeh je prekinil tovariš, ki je planil po stopnicah navzdol k nam.

Najnovejša novica, prijatelji moji, ho, rečem vam, saj ne boste verjeli. Iz Ljubljane je prišla. Studentke niso lepe, vem, a ta? Rečem vam, ko je stopila v predavalnico, je vse ostrmel in še profesor, naš preresni, naš prestari, ki ima kri samo še v nogah, jo je pozdravil prvi, ha, s poklonom glave, vam rečem, kot da bi bil on kak Adonis. Nehote jo je pozdravil. Pravijo ji

Suta,

a to ni njeno pravo ime. Izrekla si je nema kot otrok to ime in ker jo vsi imenujejo tako, želi, da jo imenujemo Suta tudi mi. Njeno krstno ime pa je Danica. Pol ure sem govoril z njo in mi je bilo pri srcu kot kakemu pesniku. Nocoj pride med nas.

Med tovariši se je povečalo veselo razpoloženje in nekdo je zaklical:

»Vadljajmo zanjo! Vadljajmo, kdo jo bo imel prvi.«

Prišla je s svojo tovarišico kako uro pozneje. Ko je še stala na stopnicah, sem jo ugledal in se začudil. Pričakoval sem visoko, stasito žensko, kakršne je videti med divami po filmskih platnih. Že ime Suta je obetalo nekaj takega. Toda v sobo je prihajal mesto dive prelep otrok, star kakih devetnajst let. Plašno se je ozrla po družbi, toda med predstavljanjem je vsakemu krepko stisnila roko: »Jaz sem Suta. Pozdravljeni!«

Takoj je ponehal smeh, ugasnila je kvanta. Prišlo je naenkrat med nas dekle iz tistega sveta, ki smo ga sanjali nekoč. Zato ni nihče vedel, kaj naj govori z njo. Med šestindvajsetletne naveličance je prišel pozdrav iz domovine.

Strmel sem — bil sem že pol pijan — z neko topo treznostjo v lepo mlado prikazen. Kaj hoče med nami? Zakaj je prišla med nas in ni ostala v Ljubljani, če hoče, da bi ji bilo lepo v tistih vrtovih, ki se širijo vsepovsod, tam, kjer je pesem, četudi žalostna, čista in lepa — ne tu, kjer umira Vera sredi ceste, ne tu, kjer se tekme vršijo, kdo bo najdalje zaplaval v močvirje. Vzkipela mi je jeza v mislih: Kak sem vendar? Saj vendar ne bo zmotila že ubrane disharmonije med nami. Tu ne potrebujemo nikakih dobrih in lepih angelov. Če hočeš ostati med nami, ostani, in nepotrebno bo vsako svetlo-
žalje.

Pij, Suta, ti boš božica naših boginj odslej. Venus naša boš.

»Ne ročaj se, tovariš! Rekla sem: Ime mi je Suta.«

* * *

Davorin je bil najlepši fant med nami. Od očeta je prejemal štiri tisoč dinarjev na mesec. Denar za njega ni imel vrednosti in je dostikrat popivala vsa družba na njegov račun, razen Simona, ki se je tudi svoji večerji odpovedal, da si je lahko plačal sam. Vselej smo se umaknili od tistega dekleta, ki mu je dvoril Davorin, kajti njega bi ne bilo mogoče premagati. Ta večer pa je le nastala čudna tišina, ko je on prisedel k Suti, že naprej gotov popolne zmage. Jaz sam sem tedaj opazoval Simona. Ta človek ni bil akademik. Baval se je z muziko. Meni se je zdel kot tujec v naši družbi. Nisem ga maral in nisem se hotel srečati z njegovimi srepmi očmi, s katerimi me je opazoval velikokrat. Tudi njegovo godbo, ki ni bila nič prikladna za ta prostor, sem mrzil. Zazdelo se mi je ob njej, da hodim po nekaki samotni temotni pustinji, na kateri se raztreseni beli kamni malčijo v nepregibne spake. Tu in tam sem zasluhlil kako varljivo fato morgano v njej. Morda sem se varal radi pijanosti. Kajti njegove oči so velikokrat, zelo velikokrat izgubile srepost in izražale nekaj takega, kar vidimo v očeh igralke Elizabete Bergner. Le kadar so ga hudo napili, je postal nerazumljivo živahen. Tedaj je igral, kar smo zahtevali — tango — ali kaj takega — »Sonjo« — »Gigolo« — »Mesečne noči« — »Valček ljubezni«. Igral jih je divje in je spravil vso družbo v razbrzdano veselje. Čudil sem se, zakaj se je dostikrat pridružil tistemu dekletu, ki je bilo najmanj lepo. Tega bi mu ne bilo treba, kajti videl je gotovo, da dostikrat počivajo oči najlepših na njem, dasi sam telesno ni bil nič kaj posebnega.

Ko je Davorin prisedel k Suti, je Simon nehote nekoliko vstal, zagolčal nekaj, izpraznil čašo in

stisnil obraz v dlani. Seveda ni zapazil tega nihče razen mene, kajti strmeli so vsi na Suto. Celo najeta dekleta so jo opazovala z občudovanjem in ena izmed njih je primaknila vazo z rožami izpred sebe k nji. Zdelo se mi je, da so se tudi te ženske zaljubile v lepega otroka. Medtem ko je Davorin šepetal Suti, je Simon praznil čašo za čašo. Nekolikokrat se je ozrl k meni, kot da bi hotel nekaj povedati. Čaša, ki jo je držal med prsti, se je tresla.

»He, Simon, stopi h klavirju in zaigraj tango,« je zaklical Davorin.

Simon je ubogal brez ugovora. Ni odprl not. Zamislil se je za hip, potem se mu je povescila glava skoraj do tipk in prsti so plavali v počasnem taktu po njih. V lica mu je silila rdečica.

Improvizira. Sam iz sebe hoče igrati, sem si mislil. Zazdel se mi je naenkrat kot kak somnambul, ki hoče potovati nekam z zaprtimi očmi. Ta godba mi je bila čudno poznana, kot da sem jo že sam slišal nekoč. Da — prav gotovo — pred štirimi leti — Suta — pred štirimi leti — morda ob bregovih morja — tam ob Devinu — morda pod planinami ob sinji reki — Suta — Simon. — Zastrmel sem v igralca in plesalko. Simon — moj obraz — on in jaz — štiri leta nazaj in sedanost. Simon si ti, nekdanji ti. — Zakrožilo mi je v glavi: Pijan sem in ta prokleta sentimentalnost srca. Saj ni res. Nikdar je nisem videl in Simon je godec, umetnik, človek z zbeganimi možgani, epileptični somnambul. Oo — Suta se je ozrla k meni in mi pokimala, naj jo prevzamem. Zasmel sem se in nisem vstal. Toda Suta je naenkrat pustila plesalca, ki je zardel osramočen, sredi sobe in se približala klavirju. Simon ni opazil tega. Igral je naprej in lasje so mu padali na tipke. Nato je stresel naenkrat z glavo in pogledal navzgor. Ko je videl Suto, mu je izrazil obraz nekaj zmagoslavnega. Zarezal se je proti Davorinu, vstal in sedel na svoj stol, kot da se ni zgodilo nič. »Zakaj ne igraš kaj veselega,« je zaklical Davorin poln jeze. »Na to muziko bi še hudič ne mogel plesati.«

»Ne pijem tvojega vina,« je odvrnil Simon.

* * *

Pogledal me je parkrat, kot da se obotavlja, potem je vstal naenkrat in prisedel k meni. »Ti me mrziš, jaz tebe tudi, toda imam te tudi rad in ni mi prav nič mar, če ti je neprijetno, da sem prisedel.

Vem, tukaj imaš Suto tik pred očmi. Opogumil si se z vinom, saj si ga dovolj popil poprej.«

»Ne, zato sem sedel k tebi, ker samo ti veš, kako mislim. Še daleč nočem tistega, kar upa dobiti

Davorin. Povem ti pa, če bo hotel tisti hudič uničiti tudi njo, mu bom z litrom razbil glavo.«

To bom skušal preprečiti jaz. Ne delaj nepotrebne hrupa. Suta je svojih dni prav tako naveščana, kot midva svojih. Ona, beli lotos, hoče biti odtrgana iz svojega jezera. Odtrgal jo bo Davorin.«

Ne — ob svoji dobi svoje. Nimam nič proti temu, da bi bila odtrgana, toda odtrgati jo mora nekdo, ki misli drugače, čisto drugače, kot vsi, ki so tukaj, ki je v svojem srcu ves drugačen, kot se dela, tisti, ki se še lahko z lepo mislijo spomni na mater ali sestro, tisti, ki je še toliko močan, da le potrese glavo in mu pade lažniva maska takega življenja, ki ga živimo, z obraza, tisti, ki je v tej družbi samo zato, ker mu slučajno ugaja ta igra.«

»Kdo je tisti?«

»Til!«

Zasmejal sem se mu izzivalno v obraz.

»Suta bi ne prišla na vrsto, prijatelj!«

Simon je stisnil pest, da bi udaril. Toda, ko je videl, da se mu smejem še bolj, je spustil roko na mizo. Nekaj časa je molčal, potem pa je približal glavo tik k meni in šepetal z nekakim trpkim izrazom na obrazu in tiho, da ne bi slišal kdo drugi.

Njeno ime je Suta. Sama si je izrekla tako. Ne veš, kaj pomeni to ime? Tudi ona ne ve. Čuj, če bi glasbil iz vse svoje duše, bi dal godbi ime Suta in ne bi vedel, kaj pomeni. V zibelki je ležal otrok utopljen v zlati sen. Prikradel se je angel z neba in ji čisto tiho zašepetal ime Suta na ustnice. Ko se je prebudila, je že plavalo to ime v njeni duši. Kako naj bi si sicer otrok, ki niti ne ve, kaj je beseda, izrekel tako. Tako tisti, ki igramo in pojemo, ali vtiskavamo privide na platno, dostikrat ne vemo zakaj in nas je strah. Od skrivnostnega angela prihaja k nam ono najlepše med lepim, pred čimer trepetamo in sami ne razumemo. Ti slutiš to in rekel sem ti: Pojdi k Suti, pa si takoj popačil z besedo, dasi je ona poleg tistega, da ji je angel zašepetal skrivnostno ime, še pozdrav in poslanka domovine in vest domovine, dasi morda sama tega niti ne ve. Prišla je k nam, da se v zrcalu njene duše ogledamo vsi in nas postane strah pred samim seboj in se povrnemo k svečenikom lepote in prave rasti. Dejanje, ki ga hoče izvršiti Davorin, bi ne bilo dejanje hudiča, kajti hudič sam bi padel pred njo na kolena, to bi bilo dejanje izgubljenega človeka. Poglej ga, pravkar si je nadel žalostno masko na svoje lice. Laže ji gotovo o kaki svoji nesreči, o kakem dekletu na mrtvaškem odru, kajti izprevidel je, da ne odpravi nič z drzno besedo.

He, Davorin, kaj hočeš sedaj?«

Vsi so utihnili.

Davorin je ostrmel. »Tiho, klovn,« mu je zaklical nazaj.

Simon se je hotel dvigniti. Pritegnil sem ga k stolu. »Vraga, odloži steklenico,« sem mu rekel in mu iztrgal steklenico iz roke. Toda on se ni dal umiriti. Krčevito je suval z rokami, ki sem jih tiščal v zapestjih. Davorin ga je gledal izzivalno. Simon je bil strašno prepadel v obraz. »Niti za hip ga ne izpustim,« sem si mislil, kajti ubil bo prav gotovo Davorina. Strah me je bilo golčanja, ki se je valilo Simonu iz grla. Toda naenkrat so popustile mišice. Roki sta ohlapno obviseli v mojih, le tiste njegove velike oči so zastrmele v Suto.

»Suta, Suta, podaj nam roko,« je zajecjal.

Tedaj so se zasmeli vsi, le Suta ne. Opazovala ga je mehko, potem je pristopila k njemu. Sklonila je glavo in se dotaknila z ustnicami njegovih:

»Pomiri se, Simon! Pojdi in zaigraj mojo pesem!«

»Suta, vadljati so hoteli za tebe.«

Vem, ker niso poznali dobitka. Če bi ga poznali, bi ne vadljali. Pojdi in igray mojo pesem!«

»Tvojo pesem?«

Kot v nekaki omami se je približal klavirju. Čudil sem se: »Kako naj ve, katera je njena pesem.« Toda njemu se je razvedril obraz v čuden sijaj. Zaigral je in zvoki so mi bili naenkrat jasni in čisti, čisti in jasni vsem, celo Davorinu, ki je sklonil glavo. Zvoki so bili pozdrav iz domovine.

* * *

Pojdimo gori,« je rekla Suta po godbi in prišla Simona za roko.

Vsa družba se je strnila krog nje in odšli so za njo po stopnicah. Nihče ni opazil, da sem ostal v sobi sam. Sredi mize je še stala vaza z nageljni. Ves prt je bil polit z vinom, ki je na enem oglu še počasi curljalo na tla. Svetiljka je komaj nekoliko razsvetljevala ves prostor. Onkraj sobe v kuhinji je spala na klopi natakarica. Opili so jo takoj v začetku. Postalo ji je slabo. Odšla je v kuhinjo in se skoraj onesvestila na klop. Bila je to Anica, doma nekje od Maribora. Opazoval sem jo skozi odprta vrata, potem sem stopil k zrcalu in se zapačil parkrat v njega. Potem sem stopil h klavirju in udaril zamišljeno na neko tipko. Zamišljeno se je razlil zvok med stene. Zasmejal sem se glasno in umolknil v hipu. Iz zrcala je nemo strmel name moj obraz, daljni znanec in neznanec. Dihnil sem v steklo. Obraz je utonil v nejasno. Potem sem vzel cvetje iz čaše in zataknil en nagelj v gumbnico, z ostalim cvetjem

sem odšel v kuhinjo, tiho, tiho po prstih. Prsi Anice so se dvigale enakomerno. Ustnice so se ji smejale v snu. Čez ves obraz je bilo razlito nekaj svetleško-lepega... Bog ve, kje potuje njena duša sedaj, sem si mislil. Postalo mi je grenko, da bi zajokal. Položil sem cvetje na njeno prsa in odšel v sobo nazaj, po stopnicah navzgor, po Dolgi ulici naprej in naprej. Ob kamenitih vratih sem snel nagelj iz gumbnice in ga položil med sveče pred Marijino podobo. Po Dolgi ulici naprej in naprej. Ob šestnajstem kandelabru je sameval prazen prostor, prostor

človeka, ki je čakal kupca in umrl, ko ga je našel. Niso vse stvari enostavne. Če bi odmaknil dlan od oči, bi zakričal v bolečini. Suta in Simon še ne moreta biti rešitev. Ena Vera v Argentini, druga Vera v nebesih, Suta in Simon sta na sredi med njima, a kje je še tisoč drugih poti, ti moj dobri prijatelj iz Ljubljane, ki ti manjka snovi in ne veš, kam bi. — Anica spi v kleti in na njene ustnice je razlit smehljaj.

Po Dolgi ulici naprej in naprej. Ogromna rdeča solnčna obla se je dvignila izza Maksimira in rosila kri na zasneženo pokrajino.

MRTVI SE VRAČAJO

France Bevk

10.

Bilo je že pozno zvečer. S predmestnega trga, na katerem so se bili naselili glumači, se je dvigal visok svetlobni stožec v nebo. Po ulicah je bilo pogašenih že pol luči, nad strehami je ležal mrak. Le med glumači je še kipelo življenje. Pijana radost, gneča ljudi, pisana platna in zrcala, luči, luči, luči. Na tleh blato, blato, blato. Oblaki so se bili razklali, nekaj zvezd je sijalo skozi razpoko. Pod nje se je dvigal vrisč godb, vpitje glumačev, kriki služkinj in vojakov, ki so se vozili na zračni železnici in na vrtiljakih z električnim pogonom. Vse se je vršilo naglo, divje, opojno.

Fanči Dragonja je stal pred šotorom, na čigar platno so bili naslikani v živih rdečih in zelenih barvah hudiči, kače, smrtnjaki in duhovi. Vse je bilo strašno; vzbujalo je zono, pretresalo do mozga. Dragonja je zrl tja, kamor je strmela vsa množica, ki je stala okrog njega. Poleg avtomatičnih orgel, katerih piščali je ovijalo dvoje zelenih kač, je počival na debeli pajčevini ogromen pajek. Iz njegovega telesa je rasla dekliška glava, ki je nosila v pšeničnih laseh dve veliki krvavo rdeči roži. Oči so se ji premikale, gledale po ljudeh, usta so se ji sladko nasmihala. Glava ni bila avtomat, temveč resnična in živa, dasi je rasla naravnost iz pajkovega telesa. Tu ni bilo nikake prevare in vendar — bila je prevara. Gledalcem je zastajala sapa v prsih... Pred šotorom je stal salonsko oblečen gospod v zamazani srajci in zmečkanem fraku ter obljubljal, da bo za nekaj drobiža razgrnil pred gledalci vse čudeže tega in onega sveta. V ljudeh je zatrepetalo. Nenadoma se jih je polastil mrzličen nemir.

Skrivnosti med nebom in zemljo,« je pomislil Dragonja na prostovoljca Mraka. Že je stal v

šotoru in tiščal roke v žepih suknje, a glavo med rameni. Ob opazovanju dekliške glave na pajkovem telesu mu je bilo prišlo na misel: »Vidim, kar ni; tistega, kar je, ne vidim...« Zaželel si je biti čarovnik.

Nenadoma ga je bilo sram, da je vstopil. Prostor je bil ozek in nizek kakor železniški voz. Pod nogami je škripal moker pesek, mokrota se je svetila na stenah. Pred odrom so bile tri vrste klopi, na njih so sedeli otroci. Vrsta luči je bila zasenčena proti odru, sijala je na gledalce in jih slepila. Zunaj godba... Gospod z izpitim obrazom je vabil v šotor... Dragonja se je ozrl po ljudeh, poznal ni nikogar. Umaknil se je v kot, stisnil ramena in zrl v odalisko na rdečem zastoru, ki je pol gola plesala s smrtjo... V čakanju so mu prihajale misli. Otresel se je daljnih spominov. Prišli so najbližnji... Slike doživljajev tistega dne...

Tistega večera je bil Fanči Dragonja pol ure pred časom zaprl trgovino. Dogodki so ga bili tako izmučili, da bi bil padel na tla in od onemoglosti jokal. Znova je občutil mrzlico, telo se mu je treslo v drobnem drgetu, ki se je večal od ure do ure. Najrajši bi bil legel, zaspal in se dolgo, dolgo ne več prebudil. Neznani občutek iz preteklosti, ob katerem se nikoli ni ustavil in ki ga ni znal imenovati, je prihajal vanj. Odganjal ga je. Hotel se je rešiti nevidnega, ki je neprestano plavalo za njim. Imel je eno samo željo: oditi domov, kot je odhajal vse večere v teku zadnjih let, živeti, kot je živel prej. Vse, kar je delal zadnja dva dni do trenutka, ko je bil stopil v hotel in se osmešil pred tujcem — usodna neumnost. Da, vse neumno, blazno, pogrešeno do tistega hipa. Popraviti bi moral, kar se je dalo popraviti. Spregovoriti z Berto, ji reči lepo besedo. Nekoč sta se bila sprla. Šel je in se napil. Ko se je vrnil, ga je žena s skrbjo sprejela in mu postregla. Ali bi se zdaj ne zgodilo prav tako? Ni bil prepričan, a si je tega vroče želel. Pride